

Zánik hnízdní populace kavky obecné (*Corvus monedula*) ve Svitavách

Extinction of breeding population of the Western Jackdaw (Corvus monedula) in Svitavy

Jiří MACH

Dimitrova 29, 568 02 Svitavy; e-mail: ma@gy.svitavy.cz

Kavka obecná (*Corvus monedula*) je společenský druh krkavcovitého pěvce s evropským typem rozšíření. V Evropě je její souvislý hnízdní areál, který osídlují čtyři subspecie, omezen prakticky pouze po hranici severního polárního kruhu. Okrajově však prostupuje do severní Afriky (Maroko, Alžírsko) a části střední Asie (Kazachstán, Uzbekistán, Turkmenistán). Ve střední Evropě jsou kavky převážně stálé, jen malá část populace je přelétavá nebo částečně táhnoucí, od nás převážně jz. směrem do Německa nebo Francie (CEPÁK *et al.* 2008). V zimním období se i na našem území objevují poměrně početně jedinci ze severovýchodní Evropy.

V České republice (ČR) se hnízdní rozšíření kavky obecné soustřeďuje zejména do nižších a středních poloh. Původními hnízdišti kavek byly doupné stromy (především duby, lípy, buky) nebo skalní prostředí (lom, štěrby ve stěnách skal, zříceniny hradů a podobně). V průběhu 20. století však hnízdiště z volné krajiny postupně téměř vymizela a kavky se stále více projevují jako synantropní druh, který využívá lidská sídla a objekty (např. půdy, komíny, větrací šachty). Kavka obecná hnízdí jednou ročně od konce března do počátku června (ŠTASTNÝ & HUDEC 2011).

V 19. století byla u nás kavka obecně rozšířeným druhem, ale v současnosti žije pouze místy. Zatímco v letech 1973–1977 obsadila v ČR 71 % mapovacích čtverců, v období let 1985–1989 činila obsazenost 64 %, v letech 2001–2003 pak 45 % a v období let 2014–2017 už jenom 36 % čtverců. V ČR bylo v letech 1985–1989 odhadnuto hnízdění 10 000–20 000 párů kavek. V období let 2014–2017 pak 12 000–24 000 párů. Lokálně se situace s hnízdní početností může však i výrazně měnit, zejména pak v některých větších městech. Plošné rozšíření se u nás tedy dlouhodobě zmenšuje, celková populace nejspíš ale zůstává na stejné výši, díky početnosti v lidských sídlech (ŠTASTNÝ *et al.* 2021). V souvislosti s výše popsaným stavem populace je kavka obecná zařazena mezi zákonem zvláště chráněné druhy, a to v kategorii silně ohrožený druh.

Z mapy hnízdního rozšíření druhu v období 2014–2017 (ŠTASTNÝ *et al.* 2021) vyplývá, že město Svitavy (mapovací čtverec 6264, nadmořská výška 430–460 m, zastavěné území cca 510 ha, cca 16 000 obyvatel) se nachází v kavkou poměrně hustě osídlené oblasti na pomezí východočeských pahorkatin a Českomoravské vrchoviny. V okolních městech jsou početné stavy kavek registrovány v Poličce, kde se celoročně pohybují hejna o 200–250 jedincích (vlastní pozorování). Tato hnízdní populace byla detailně zmapována v letech 2001–2003 v rámci studentské práce Středoškolské odborné činnosti Jakuba Macha s názvem *Tříleté mapování hnízdní populace kavky obecné (Corvus*

monedula) v *Poličce (Pardubický kraj)*, přičemž jsem byl vedoucím této práce na Gymnáziu Svitavy v roce 2004.

Při tomto mapování bylo v intravilánu Poličky zjištěno 135 prokazatelně nebo pravděpodobně hnízdicích párů. Již méně početné hnízdní stavy byly zjištěny v dalších okolních městech. V Litomyšli i v současnosti hnízdí přibližně 40–50 párů. V Moravské Třebové, Lanškrounu, České Třebové a Ústí nad Orlicí odhadují hnízdní populaci na jednotky, maximálně dvě desítky párů (viz ČSO 2022). Ve všech výše uvedených městech se dá hodnotit početnost hnízdicích párů kavek jako stabilizovaná nebo i mírně se zvyšující. Jinak tomu je na Jevíčsku, kde v 70. letech minulého století hnízdilo 30 párů kavek v obci Chornice. Od té doby ale docházelo k rapidnímu ústupu kavek, když od 90. let v Jevíčku dodnes hnízdí už jen jednotlivé páry (vlastní pozorování, A. Tuček *in litt.*).

Ve Svitavách bylo první novodobé mapování hnízdicích kavek obecných provedeno v roce 1999 (MACH 2000). Při něm bylo zjištěno 45–68 párů v kategorii prokázané nebo pravděpodobné hnízdění. Tehdy to bylo jedno z nejpočetnějších hnízdišť v okrese Svitavy. Kavky se hnízdním výskytem soustředily prakticky jen do středozápadu intravilánu. V tomto prostoru hnízdily téměř výhradně v nevyužívaných komínových průduších menších, většinou dvouvchodových a dvou nebo třípodlažních bytových domů starší zástavby v ulicích R. Kloudy, Dvořákova, T. G. Masaryka, Palackého, ČSA, Nová, Mařákova, Fibichova, Myslbekova, Štursova, Pavlovova nebo E. Beneše.

Druhý, spíše orientační, průzkum hnízdění kavek ve Svitavách, proběhl v květnu 2004. Důvodem byly tehdy některé případy oprav komínových těles v rámci rekonstrukcí budov a plynofikace, a to i přímo v hnízdní kolonii. Výsledkem byl nález 40 hnízdních párů prakticky ve stejné části města jako v roce 1999. Ale polovina hnízd se nacházela na jiných místech. Celková početnost svitavské hnízdní populace kavek se během těchto pěti let pravděpodobně výrazně nezměnila. S dokumentaristou Mariánem Polákem byl pro Českou televizi natočen o výskytu a životě kavek ve městě Svitavy v této době krátký spot pro cyklus *Živé srdce Evropy* (POLÁK 2006).

Další organizované sledování početnosti kavek ve městě již neproběhlo. Na základě vlastních nahodilých dat o výskytu kavek obecných usuzují, že nejpozději v letech 2012–2015 se začaly snižovat jejich počty na hnízdištích, ale i na nocovištích. V letním období využívaly svitavské kavky k nocování jasany ztepilé u vlakového nádraží v ulici M. Majerové, ale již na podzim se přemísťovaly do hnízdního území, kde hřadovaly např. za základní školou T. G. Masaryka, v korunách smrků na ulici Fibichova nebo později hlavně v oblasti panelového sídliště na ulici Dimitrovova v borovicích černých. Jelikož v zimním období nedocházelo ke zvyšování početnosti oproti situaci v hnízdním období, je pravděpodobné, že na zimních nocovištích se vyskytovali pouze jedinci z místní hnízdní populace.

V místech zimních nocovišť se kavky objevovaly v letech 2000–2004 v počtu 60–80 jedinců, což zhruba odpovídalo zjištěnému počtu hnízdicích párů v tomto období. V letech 2006–2011 počty nocujících kavek oscilovaly mezi 40–70 jedinci, ale v letech 2012–2014 klesly přibližně na polovinu. V roce 2015 pak na 20 a v letech 2016–2017 už jen na 8–12 nocujících kavek. V březnu 2018 na zimní nocoviště přilétalo maximálně 7–8 kavek. V roce 2019 se už na nocovištích ani na hnízdištích Svitav kavky prakticky

nevyskytovaly. K poslednímu zahnízdění ojedinělých párů kavek ve Svitavách tak došlo pravděpodobně v letech 2018–2019.

Z počátku bylo snižování počtu kavek obecných ve Svitavách přisuzováno zejména rekonstrukcím domů (např. na ulici R. Kloudy nebo ČSA). Pokusně byly proto v roce 2012 vyvěšeny tři budky na stromy, které ale nebyly nikdy kavkami využity. Neexistují žádné doklady velkoplošných necitlivých rekonstrukcí komínových těles, ani o nápadných změnách v potravní nabídce a v místním polním hospodaření. Nelze vyloučit, že se svitavské kavky přesunuly do okolních měst, ale i o tom chybí důkazy.

Je žádoucí výskyt a početnost kavek obecných na Svitavsku nadále podrobně sledovat a vyhodnotit dynamiku populace v širším prostorovém měřítku.

SOUHRN

Od roku 1999 do roku 2020 jsem extenzivně monitoroval místní populaci kavky obecné (*Corvus monedula*) ve městě Svitavy (Pardubický kraj). V letech 1999 a 2004 jsem navíc zorganizoval dvě cílená mapování hnízdišť. V uvedených letech se jevila lokální populace jako poměrně stabilní, čítající 40–68 prokazatelně nebo pravděpodobně hnízdících párů. Podobné počty jsem zaznamenal i na místních zimních nocovištích. V období 2012–2015 se začala početnost kavek ve městě postupně snižovat. V letech 2016–2019 ve Svitavách pobývaly už jen jednotlivé páry. Od roku 2020 se kavky obecné ve městě nevyskytují v hnízdní době ani v zimním období. Příčiny zániku hnízdní populace kavky ve Svitavách zůstávají nejasné. V sousedních městech (Polička, Litomyšl, Česká Třebová) zůstává velikost hnízdní populace kavek obecných pravděpodobně stabilní.

SUMMARY

From 1999 to 2020, I extensively monitored the local breeding population of Western Jackdaw (Corvus monedula) in the town of Svitavy (Pardubicky Region). In addition, I organized two mapping of Jackdaw's nesting sites in 1999 and 2004 in this town. The local breeding population appeared to be relatively stable, numbering 40–68 breeding pairs in this period. I have also recorded similar number of Jackdaws at local roosting trees in winter. In the period 2012–2015, the number of Jackdaws in the city has begun to gradually decreased. In the years 2016–2019, only individual pairs nested in Svitavy. Since 2020, Jackdaws have not nested or wintering in this town. The reasons for the extinction of the Jackdaw breeding population in Svitavy are unclear. The size of the nesting population of Jackdaws in the neighboring towns (Polička, Litomyšl, Česká Třebová) remain stable.

PODĚKOVÁNÍ

Za rady a připomínky děkuji Liborovi Prausovi.

LITERATURA

- CEPÁK J., FORMÁNEK J., HOŘÁK D., JELÍNEK M., KLVÁNA P., SCHRÖPFER L., ŠKOPEK J. & ZÁRYBNICKÝ J. 2008: *Atlas migrace ptáků ČR a SR*. Aventinum, Praha.
- ČSO 2022: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na <http://www.birds.cz/avif>. Naposledy navštíveno 21. 7. 2022.

MACH J. 2000: Mapování hnízdišť kavky obecné (*Corvus monedula*) ve Svitavách. *Panurus* 10: 109–112.

POLÁK M. 2006: *Živé srdce Evropy – kavka obecná. Audiovizuální dokument*. Dostupné na <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10121011820-zive-srdce-evropy/206562210700044>. Naposledy navštíveno 1. 8. 2022.

ŠŤASTNÝ K. & HUDEC K. (eds) 2011: *Fauna ČR, Ptáci 3/II*. Academia, Praha.

ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V., MIKULÁŠ I. & TELENSKÝ T. 2021: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017*. Aventinum, Praha.